

Висновки. Таким чином, в роботі розкрито проблему формування у дітей молодшого шкільного віку зі зниженим слухом дбайливого ставлення до природи в умовах спеціального освітнього закладу. Аналіз проблеми формування у дітей молодшого шкільного віку дбайливого ставлення до природи в педагогічній теорії і практиці продемонстрував складність та неоднозначність підходів до реалізації завдань екологічної освіти та виховання молодших школярів, необхідність реалізації гуманістичного підходу, згідно з яким екологічні проблеми розглядаються особистістю як власні. Важливо визнати необхідність докорінної зміни пріоритетів у ставленні людини до природи, оскільки саме воно визначає дії, вчинки і є основою взаємодії індивіда з навколишнім середовищем.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до формування у дітей зі зниженим слухом дбайливого ставлення до природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицький В. В. Програми для творчих об'єднань позашкільних загальноосвітніх навчальних закладів : еколого-натуралістичний напрям. К. : Богдана, 2004. 352 с.
2. Грошовенко О. П. Формування дбайливого ставлення молодших школярів до природи у процесі позаурочної еколого-виховної роботи. *Сучасні вимоги до виховної діяльності вчителя початкових класів* : зб. мат. III регіональної наук. практ. конфер. – Бар: БГПК імені М. Грушевського, 2006. С. 223–226.
3. Сурдопедагогіка : учеб. для студ. высш. пед. завед. / под ред. Е. Г. Речицкой. М. : ВЛАДОС, 2004. 655 с.

Сіренко Наталія Степанівна

вчитель основ здоров'я,
вчитель-дефектолог, спеціаліст вищої категорії,
старший вчитель КЗ «Новопразька спеціальна школа
Кіровоградської обласної ради»

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

У статті визначено основи системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я. Проаналізовано основи формування в здобувачів освіти з порушеннями інтелектуального розвитку ціннісного ставлення до власного життя, оволодіння вміннями і навичками здорового способу життя. З'ясовано найважливіші причини низького рівня здоров'я здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями. Окреслено роль вчителя-

дефектолога у реалізації системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я.

Ключові слова: системний підхід, компетенції, здобувачі освіти, інтелектуальні порушення, урок, основи здоров'я.

Sirenko Natalia Stepanovna

health basics teacher

teacher-defectologist, specialist highest category,
senior teacher KZ «Novoprazhskaya special school
Kirovohrad Regional Council»

A SYSTEMATIC APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF LIFE COMPETENCIES OF EDUCATORS WITH INTELLIGENT DISORDERS IN THE BASICS OF HEALTH BASICS

The article defines the foundations of a systematic approach to the development of life competencies of education in violations of intelligence in the lessons of health. The foundations of formation of education in violations of intellectual development of value relation to its own life, mastering the skills and skills of a healthy lifestyle are analyzed. The most important reasons for the low level of health of education with intellectual violations are revealed. The role of a defectile teacher in the implementation of a systematic approach to the development of life competencies of education in violations of intelligence in the lessons of health is outlined.

Key words: systematic approach, competence, appeals of education, intellectual violations, lesson, basics of health.

Постановка проблеми: Сучасний навчальний заклад має створити оптимальні умови для зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу. Необхідно використовувати такі методи і прийоми, які б сприяли максимальній активності всіх сенсорних каналів сприйняття (зір, слух, дотик, нюх) і переробки інформації. Основною метою оздоровчих технологій навчання, які формуються на уроках основ здоров'я, є забезпечення здобувачів освіти з порушеннями інтелекту навичками і вміннями щодо збереження здоров'я в період навчання в школі, формування в них необхідних знань, вмінь і навичок щодо здорового способу життя, створення умов для використання отриманих знань у повсякденному житті тощо.

Збереження фізичного і психічного здоров'я підростаючого покоління – одне із найважливіших завдань нашого суспільства в цілому і насамперед, системи освіти. Це пов'язано перш за все з тим, що контингент учнів, який навчається у спеціальних закладах загальної середньої освіти, має порушення розвитку різної природи. Тому системний підхід до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я є вкрай важливим [2; 3].

Актуальність: Формування в здобувачів освіти з порушеннями інтелектуального розвитку ціннісного ставлення до власного життя, оволодіння вміннями і навичками здорового способу життя, активне використання системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я є особливо актуальним для дітей з інтелектуальними порушеннями, оскільки формування у них культури здоров'язбереження є необхідною умовою їх соціальної адаптації у сучасному суспільстві.

Основні аспекти збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти з порушеннями інтелекту розкрито у дослідженнях О. Белкіна, Є. Вайнруб, Л. Ісаєнко, В. Мачихіної, Л. Співак, Р. Бабенкова, О. Дмитрієва, С. Венєвцев, М. Козленко. Дослідники наголошують на необхідності формування в учнів означеної нозології свідомого ставлення до власних сил, впевненості в них, готовності до сміливих і рішучих дій, прагнення виконувати фізичні навантаження, необхідні для свого повноцінного функціонування. Наведені факти доводять, що необхідним є активне впровадження системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я.

Мета статті – висвітлити основи системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Підвищення інтересу здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями до проблем здорового способу життя, їх активну участь у здоров'язберігаючих проектах, зниження рівня захворюваності та факторів ризику свідчить про ефективність впровадження системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я. У дослідженні відзначається, що в класах, де введено предмет «Основи здоров'я», здобувачі освіти з порушеннями інтелекту активніше цікавляться проблемами здоров'я, у них сформовані вміння та навички гігієнічної поведінки, менше шкідливих звичок [1]. Деякі автори навчальних програм наголошують, що саме за відсутності системного підходу не має можливості вирішити проблему здоров'я дітей в цілому. У такому випадку гігієнічне навчання проходить формально, а рекомендації носять декларативний характер.

Ефективною моделлю системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту є восьми компонентна

модель, що включає в себе: освіту в області здоров'я у вигляді програми на весь курс навчання в школі; шкільну медичну службу, яка повинна займатися профілактикою хвороб; фізичне виховання учнів; службу харчування, яка повинна забезпечувати раціональне харчування; службу здоров'я персоналу школи і готовність до оздоровчої роботи вчителів і персоналу школи; психологічну та соціальну служби; організацію здорового середовища; обов'язкове залучення до оздоровчих програм батьків [3].

Серед найважливіших причин низького рівня здоров'я здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями можна назвати наступні: недостатність фізичної активності, що приводить до гіподинамії та інших порушень здоров'я школярів даної нозології; стресогенні технології проведення уроку та оцінювання знань учнів даної нозології; неможливість або нездатність багатьох вчителів в умовах сучасної організації освітнього процесу реалізувати індивідуальний підхід учнів вказаної нозології в процесі навчально-виховної роботи, з урахуванням психологічних, фізіологічних особливостей і стану здоров'я; недотримання елементарних гігієнічних і фізіологічних вимог до організації навчального процесу; низький або слабо сформований рівень культури здоров'я учнів та їх батьків [3].

Аналіз сучасних досліджень в галузі «Основи здоров'я» дозволяє визначити такі здоров'язбережувальні функції, які необхідно впроваджувати в навчальний процес спеціального закладу загальної середньої освіти під час системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я:

1. Формуюча функція, яка здійснюється на основі біологічних і соціальних закономірностей становлення учнів з інтелектуальними порушеннями. В основі її формування лежать спадкові якості, визначають індивідуальні, фізичні і психічні властивості. Особливим є вплив на дитину даної нозології соціальних факторів, обстановки в родині, класному колективі, установки на збереження та примноження здоров'я як бази функціонування особистості в суспільстві, навчальній діяльності, природному середовищу.

2. Інформаційно-комунікативна функція, яка забезпечує трансляцію досвіду ведення здорового способу життя, спадкоємність традицій які формують дбайливе ставлення до здоров'я, цінності кожного людського життя.

3. Діагностична функція полягає в розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями на основі контролю, що дозволяє порівняти зусилля

і спрямованість дій згідно з природними можливостями дитини, забезпечує перспективний розвиток педагогічного процесу, індивідуальне проходження освітнього маршруту кожної дитини з інтелектуальними порушеннями.

4. Адаптивна функція спрямована на здоровий спосіб життя, оптимізацію стану власного організму і підвищення стійкості до різного роду стресогенних чинників природного та соціального середовища. Вона забезпечує адаптацію учнів спеціальної школи до соціально значущої діяльності.

5. Рефлексивна функція полягає в переосмисленні попереднього особистого досвіду, в збереженні і примноженні здоров'я, що дозволяє порівняти реально досягнуті результати з перспективами на подальшу діяльність.

6. Інтегративна функція об'єднує народний досвід, різні наукові концепції та системи виховання, спрямовуючи їх на шляху збереження здоров'я підростаючого покоління.

Учитель спеціального закладу загальної середньої освіти повинен знати когнітивний стиль кожної дитини, щоб розробити педагогічні методи і прийоми відповідно до їх індивідуальних можливостей. Оптимальні умови для реалізації цих можливостей повинні створюватися з урахуванням індивідуального підходу до кожного здобувача освіти з порушеннями інтелекту. Одним з провідних індивідуальних підходів є мотивація.

Мотивація на формування здорового способу життя містить наступні мотиви, які пов'язані: зі збереженням власного здоров'я і здоров'я інших людей; з необхідністю отримання і розширення нових знань по здоров'язбереженню; з ціннісно-смісловою підставою діяльності, у числі яких цінність людського життя, цінність здоров'я, прийняття людини як особистості, здатної мати власну думку [4].

Формування життєвих компетенцій в учнів з інтелектуальними порушеннями характеризує їх мотиваційну готовність до здоров'язбережувальної діяльності [4; 5]. Дана мотивація передбачає усвідомленню здорового способу життя як життєвої цінності, здатність транслювати цінності діяльності по збереженню здоров'я. Також вона пов'язана з формуванням відповідального ставлення до здорового способу життя на у процесі формування здорової особистості (креативність, почуття, воля, характер).

Також зазначимо, що стан здоров'я здобувачів освіти з інтелектуальними порушеннями нерозривно пов'язаний з якістю навчального процесу у спеціальних закладах освіти. Факторами ризику, що впливають на стан

здоров'я дітей означеної нозології є: постійна психоемоційна напруга; гіподинамія і гіпокінезія; незбалансоване харчування, надмірна вага і ожиріння; нераціональна організація внутрішкільного середовища (зміст, структура, технологія та організаційні форми навчально-виховного процесу); вживання різних психоактивних речовин та ін.

У системному підході до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я провідними визначаються: розробка методологічних основ здоров'язберігаючої освіти; організаційно-педагогічні умови збереження здоров'я учнів; визначення здоров'язберігаючих основ стратегії педагогічної діяльності; розробка теоретичних-методичних основ здоров'язбережувальної педагогіки [6].

Зазначимо психолого-педагогічні фактори, що залежать більшою мірою від вчителя-дефектолога: стиль педагогічного спілкування вчителя з учнями; ступінь реалізації педагогом індивідуального підходу до учнів зазначеної категорії; відповідність методик і технологій навчання інтелектуальним, віковим і функціональним можливостям здобувачів освіти з порушеннями інтелекту; стан здоров'я вчителя, його спосіб життя та ставлення до свого здоров'я як приклад для учнів; професійна підготовленість вчителя спеціального закладу загальної середньої освіти з питань розвитку життєвих компетенцій.

Напрямами у системному підході до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я є: оздоровчий (загально-розвиваючі вправи, рухливі ігри, танцювальні, ритмічні вправи, гімнастика для очей, фізкультурно-спортивні свята); когнітивний (дидактичні ігри з рухами, рухові дії і завдання, розвиваючі ігри); сюжетно-рольові ігри; використання карток (дивлячись на картку, учні виконують фізичні вправи); пантомімічна гімнастика [6].

Аналіз науково-педагогічної літератури з окресленого питання дозволяє дійти висновку, що одна з причин, що негативно впливають на стан фізичного розвитку здобувачів освіти з порушеннями інтелекту, полягає у недооцінці насамперед його значення як найбільш дієвого засобу для вирішення завдань корекційної, соціально-адаптивної і психологічної спрямованості навчально-виховного процесу спеціального закладу загальної середньої освіти.

Висновки. Проаналізовано особливості системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я, які передбачають базові знання. Відповідно до цього

визначають навички і вміння щодо питань розвитку і збереження здоров'я та здорового способу життя, виховання позитивної мотивації до цього та ін. Зазначений процес передбачає постійний пошук індивідуальних підходів до дитини та диференційований підбір завдань, комбінований та ігровий характер уроків основ здоров'я, формування постійної потреби у набутих уміннях та навичках, ігрові, нетрадиційні форми навчання й виховання тощо.

Перспектива дослідження. У продовженні практичного дослідження впровадження системного підходу до розвитку життєвих компетенцій здобувачів освіти з порушеннями інтелекту на уроках основ здоров'я на базі Новопраської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернат I-II ступенів Олександрійського району Кіровоградської обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Проблеми розвитку школярів та забезпечення їхнього здоров'я. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 4. С. 24–28.
2. Бойченко Т., Колотій Н. Основи здоров'я : експерим. посіб. для учнів : 1 рівень. К., 2005. 112 с.
3. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів 1-4 класів шкіл-інтернатів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. К., 2007. 227 с.
4. Карасьова Т. В. Сучасні аспекти реалізації оздоровчих технологій. *Початкова школа*. 2005. № 11. С. 75–78.
5. Лук'янова О. М. Медико-соціальні аспекти збереження здоров'я дітей, забезпечення їхнього гармонійного фізичного та інтелектуального розвитку. *Журнал АМН України*. 2001. № 3. С. 408–415.
6. Павлютенков Є. М., Денисенко Н. Ф. Формування здорового способу життя у дітей з особливими потребами як складової їхньої життєвої компетентності. *Управління школою*. 2004. № 35. С. 7–10.

Скрипченко Наталія Михайлівна

Вихователь комунального закладу

«Прилуцька спеціальна школа»

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено аналіз робіт науковців із проблематики організації ігрової діяльності дітей з порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку. Дано визначення поняттям «самостійність» та «сюжетно-рольова гра». Наголошено на корекційному значенні сюжетно-рольової гри. Підкреслено важливість організації